

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Рибакова Т. О.

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах глобалізації та посилення міжнародних інтеграційних процесів здійснення підприємствами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) набуває стратегічної важливості для їхнього подальшого розвитку.

Постановка проблеми. На сьогодні однією з проблем, що постають перед суб'єктами господарювання при здійсненні ЗЕД, є брак дієвого механізму її фінансового регулювання, який, враховуючи провідну роль фінансово-економічних чинників в управлінні ЗЕД, дозволив би підприємствам ефективно реалізовувати зовнішньоекономічну стратегію і посилити власні конкурентні позиції на зовнішньому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансових механізмів і фінансового регулювання є предметом дослідження у фаховій науковій літературі з теорії фінансів. Окремі питання, що стосуються фінансового регулювання ЗЕД підприємств, досліджуються в наукових працях з зовнішньоекономічної діяльності, фінансового управління, менеджменту ЗЕД, стратегічного управління ЗЕД.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Більш ретельного дослідження потребують особливості фінансового регулювання ЗЕД на рівні суб'єктів господарювання, а також створення і функціонування механізму фінансового саморегулювання при здійсненні підприємствами ЗЕД.

Постановка завдання, мети дослідження. Розробка механізму фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання та дослідження його складових з урахуванням особливостей фінансового регулювання ЗЕД на мікрорівні.

Метод або методологія проведення дослідження. При проведенні дослідження використано системно-структурний підхід, метод логічного аналізу, метод графічного аналізу, метод порівняння, метод структурування.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). В роботі обґрунтовано доцільність створення на підприємства-суб'єктах ЗЕД окремого механізму, спрямованого на фінансове регулювання їхньої зовнішньоекономічної діяльності. Виходячи з аналізу вітчизняної законодавчої бази та наукових досліджень з питань ЗЕД і фінансів підприємства, визначено особливості фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання, що мають бути враховані при побудові відповідного механізму. Розроблено механізм фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання та досліджено його складові.

Галузь застосування результатів. Наукові дослідження проблем фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, навчальний процес (при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників з курсів «Фінанси», «Зовнішньоекономічна діяльність»).

Висновки відповідно до статті. При формуванні механізму фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання мають бути враховані особливості такого регулювання на мікрорівні. Структуру механізму фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання обумовлює його приналежність до загального механізму управління підприємством, механізму управління ЗЕД, фінансового механізму підприємств і валютно-фінансового механізму ЗЕД. До структури механізму входять фінансове управління зовнішньоекономічною діяльністю суб'єкта господарювання, що є сукупністю цільової, функціональної, підсистеми забезпечення та керуючої підсистем, а також підсистема фінансових важелів, через яку здійснюються вплив на ЗЕД, і підсистема безпосередньо регулювання. Поряд із ключовою роллю державного фінансового регулювання, менеджмент підприємств має приймати і впроваджувати самостійні рішення, розробляти власні системи фінансового регулювання ЗЕД на корпоративному рівні.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, фінансовий механізм, фінансове регулювання, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, суб'єкти господарювання, важелі регулювання.

МЕХАНИЗМ ФИНАНСОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ

Рибакова Т. А.

Актуальность темы исследования. В современных условиях глобализации и усиления международных интеграционных процессов осуществление предприятиями внешнеэкономической деятельности (ВЭД) приобретает стратегическую важность для их дальнейшего развития.

Постановка проблемы. На сегодняшний день одной из проблем, стоящих перед хозяйствующими субъектами при осуществлении ВЭД, является нехватка действенного механизма ее финансового регулирования, который, учитывая ведущую роль финансово-экономических факторов в управлении ВЭД, позволил бы предприятиям эффективно реализовывать внешнеэкономическую стратегию и усилить свои конкурентные позиции на внешнем рынке.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблемы финансовых механизмов и финансового регулирования являются предметом исследования в профессиональной научной литературе по

теории финансов. Отдельные вопросы, касающиеся финансового регулирования ВЭД предприятий, исследуются в научных работах по внешнеэкономической деятельности, финансовому управлению, менеджменту ВЭД, стратегическому управлению ВЭД.

Выделение неисследованных частей общей проблемы. Более тщательного исследования требуют особенности финансового регулирования ВЭД на уровне хозяйствующих субъектов, а также создание и функционирование механизма финансового саморегулирования при осуществлении ВЭД.

Постановка задачи, цели исследования. Разработка механизма финансового регулирования ВЭД хозяйствующих субъектов и исследование его составляющих с учетом особенностей финансового регулирования ВЭД на микроуровне.

Метод или методология проведения исследования. При проведении исследования использован системно-структурный подход, метод логического анализа, метод графического анализа, метод сравнения, метод структурирования.

Изложение основного материала (результаты работы). В работе обоснована целесообразность создания на предприятиях-субъектах ВЭД отдельного механизма, направленного на финансовое регулирование их внешнеэкономической деятельности. Исходя из анализа отечественной законодательной базы и научных исследований по ВЭД и финансам предприятия, определены особенности финансового регулирования ВЭД хозяйствующих субъектов, которые необходимо учесть при построении соответствующего механизма. Разработан механизм финансового регулирования ВЭД хозяйствующих субъектов и исследованы его составляющие.

Область применения результатов. Научные исследования проблем финансового регулирования внешнеэкономической деятельности, учебный процесс (при подготовке соответствующих разделов учебников и учебных пособий по курсам «Финансы», «Внеэкономическая деятельность»).

Выводы в соответствии со статьей. При формировании механизма финансового регулирования ВЭД хозяйствующих субъектов должны быть учтены особенности такого регулирования на микроуровне. Структуру механизма финансового регулирования ВЭД хозяйствующих субъектов обуславливает его принадлежность к общему механизму управления предприятием, механизму управления ВЭД, финансовому механизму предприятий и валютно-финансовому механизму ВЭД. В структуру механизма входят финансовое управление внешнеэкономической деятельностью хозяйствующего субъекта, являющееся совокупностью целевой, функциональной, обеспечивающей и управляющей подсистем, а также подсистема финансовых рычагов, через которую оказываются воздействия на ВЭД, и подсистема непосредственно регулирования. Наряду с ключевой ролью государственного регулирования, менеджмент предприятий должен принимать и внедрять самостоятельные решения, разрабатывать собственные системы финансового регулирования ВЭД на корпоративном уровне.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, финансовый механизм, финансовое регулирование, государственное регулирование внешнеэкономической деятельности, хозяйствующие субъекты, рычаги регулирования.

MECHANISM OF FINANCIAL REGULATION OF BUSINESS ENTITIES FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Rybakova Tetiana

Relevance of research topic. In modern conditions of globalization and strengthening the international integration processes, the enterprises foreign economic activity (FEA) acquires strategic importance for their further development.

Formulation of the problem. Today, one of the problems facing business entities in their foreign economic activity is the lack of an effective mechanism for its financial regulation. Taking into account the leading role of financial and economic factors in the management of the foreign economic activity, such a mechanism would allow enterprises to implement effectively their foreign economic strategy and improve their competitive positions in the foreign markets.

Analysis of recent research and publications. The problems of financial mechanisms and financial regulation are the subject of research in the professional scientific literature on the theory of finance. Certain issues related to the financial regulation of enterprises' foreign economic activity are studied in scientific papers on foreign economic activity, financial management, foreign economic activity management, strategic management of the foreign economic activity.

Selection of unexplored parts of the general problem. A thorough study must be conducted on the specifics of financial regulation of foreign economic activity at the level of business entities, as well as on the creation and functioning of a financial self-regulation mechanism in foreign economic activity.

Setting the task, the purpose of the study. Developing a mechanism of financial regulation of business entities foreign economic activity, and studying its components, taking into account the peculiarities of financial regulation of foreign economic activity at the micro-level.

Method or methodology for conducting research. System and structural approach, method of logical analysis, method of graphic analysis, method of comparison, method of structuring.

Presentation of the main material (results of work). *The paper substantiates the feasibility of creating a separate mechanism on the enterprises carrying out foreign economic activity, aimed at its financial regulation. Based on the analysis of the domestic legal framework and scientific research on foreign economic activity and enterprise finances, the features of financial regulation of business entities foreign economic activity are determined, which should be taken into account when building an appropriate mechanism. The mechanism of financial regulation of business entities foreign economic activity is developed and its components are investigated.*

The field of application of results. *Scientific research of the problems of financial regulation of business entities foreign economic activity, the educational process (in the preparation of the relevant sections of textbooks and tutorials for courses «Finance», «Foreign economic activity»).*

Conclusions according to the article. *When forming the mechanism of financial regulation of business entities foreign economic activity, the peculiarities of such a regulation at the business entities level should be taken into account. The structure of the mechanism of financial regulation of business entities foreign economic activity is built based on its belonging to the general mechanism of enterprise management, the mechanism of foreign economic activity management, the financial mechanism of enterprises, and the monetary-financial mechanism of foreign economic activity. The structure includes financial management of business entity foreign economic activity as a set of target, functional, providing, and management subsystems, as well as a subsystem of financial levers through which the influences on foreign economic activity are made, and a direct regulation subsystem. Along with the key role of state regulation, the enterprises' managers must make and implement independent decisions, develop their own systems of financial regulation of foreign economic activity at the corporate level.*

Key words: *foreign economic activity, financial mechanism, financial regulation, state regulation of foreign economic activity, business entities, regulation levers.*

JEL Classification: *P45, G38.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки та інтенсифікації міжнародної економічної співпраці між країнами, задіяними в міжнародному розподілі праці, все більше підприємств виходять в своїй господарській діяльності за межі національних кордонів. Активізація міжнародних інтеграційних процесів встановлює нові стандарти для господарської діяльності та її ефективності, відповідність до яких є для підприємств ключовим чинником перемоги в конкурентній боротьбі як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках, а здійснення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) набуває стратегічної важливості для подальшого розвитку.

В умовах самостійності суб'єктів ЗЕД щодо здійснення операцій, яка визначена вітчизняним законодавством [1, 2], вони мають право вільно обирати напрямки реалізації власної зовнішньоекономічної діяльності з метою досягнення стратегічних цілей бізнесу, та несуть відповідальність за управління ЗЕД. Тому дуже важливим є вивчення питань регулювання ЗЕД на рівні суб'єктів господарювання.

На сьогодні однією з проблем, що постають перед суб'єктами господарювання при здійсненні ЗЕД, є брак дієвого механізму її фінансового регулювання, який, враховуючи провідну роль фінансово-економічних чинників в управлінні ЗЕД, дозволив би підприємствам ефективно реалізувати зовнішньоекономічну стратегію і посилити власні конкурентні позиції на зовнішньому ринку. Так, в дослідженні [3] показано, що на підприємствах реального сектору економіки має місце фрагментарна значущість впливів застосованих важелів фінансового регулювання ЗЕД і недостатність такого регулювання в цілому. В зв'язку з цим дослідження фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання є актуальним науково-практичним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В зарубіжній економічній літературі фінансове регулювання досліджується суто в сфері функціонування фінансових інститутів і, відповідно, такий напрям, як фінансове регулювання ЗЕД підприємств, не розглядається взагалі.

У вітчизняному науковому середовищі проблеми фінансових механізмів і фінансового регулювання є предметом дослідження у фаховій науковій літературі з теорії фінансів, і висвітлені в працях таких відомих науковців, як В.Д. Базилевич, З.С. Варналій, О.Д. Василик, О.П. Кириленко, О.М. Ковалюк, С.Л. Лондар, С.В. Львовичкін, І.О. Лютий, В.М. Опарін, В.І. Оспіщев, А.М. Поддєрьогін, В.Б. Тропіна, В.М. Федосов, І.Я. Чугунов, С.І. Юрій та інші.

На рівні суб'єктів господарювання питаннями фінансового механізму, фінансового забезпечення і фінансового регулювання ЗЕД переймалися С.С. Арутюнян, Т.П. Басюк, В.О. Васюренко, В.В. Мацьків, В.Л. Пластун, К.Ю. Шеремета та інші. Окремі питання, що стосуються фінансового регулювання ЗЕД підприємств, досліджуються в наукових працях з зовнішньоекономічної діяльності, фінансового управління, менеджменту ЗЕД, стратегічного управління ЗЕД. В той же час питання саморегулювання ЗЕД суб'єктів господарювання, у т.ч. фінансового, є недостатньо вивченими. З огляду на те, що підприємства є основною ланкою зовнішньоекономічного комплексу країни і саме вони, зазнаючи регулюючого фінансового впливу держави, в кінцевому рахунку формують зовнішньоекономічний потенціал країни, більш ретельного дослідження потребують особливості фінансового регулювання ЗЕД на рівні суб'єктів господарювання, а також створення і функціонування механізму фінансового саморегулювання при здійсненні підприємствами ЗЕД.

Метою статті є розробка механізму фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання та дослідження його складових з урахуванням особливостей фінансового регулювання ЗЕД на мікрорівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з сучасним вітчизняним законодавством, зовнішньоекономічна діяльність в Україні підлягає регулюванню, що визначено розділом II Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [1]. При цьому серед суб'єктів регулювання зазначено як держава в особі її

органів, так і недержавні органи управління економікою, а також самі суб'єкти ЗЕД на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними [1, ст. 7]. Законом також встановлено склад органів державного регулювання ЗЕД [1, ст. 9] та органів місцевого управління ЗЕД [1, ст. 10], що здійснюють її регулювання.

Функціонуючи в регуляторному полі держави та під впливом чинників зовнішнього середовища, підприємства-суб'єкти ЗЕД здійснюють її на принципах свободи добровільно вступати у зовнішньоекономічні відносини, здійснювати їх у будь-яких формах, не заборонених законом, що регламентовано ст. 377 Господарського Кодексу України [2, ст. 377]. В Кодексі також зазначено, що підприємство самостійно здійснює ЗЕД, яка є частиною ЗЕД України і регулюється законами України, іншими прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами [2, ст. 68]. Самостійне здійснення підприємцем ЗЕД і використання належної йому частки валютної виручки на свій розсуд є одним з принципів підприємницької діяльності [2, ст. 44].

Законодавчо визначена самостійність у здійсненні ЗЕД вимагає створення на підприємствах системи управління зовнішньоекономічною діяльністю, однією з невід'ємних функцій якого є регулювання. На дію механізму управління ЗЕД значним чином впливають фінансово-економічні чинники, що обумовлено специфікою ЗЕД як виду економічної діяльності.

В рамках підприємства формується також внутрішній механізм регулювання окремих аспектів фінансової діяльності, відповідно регламентуючи ті чи інші оперативні управлінські рішення з питань її здійснення. Одним з таких аспектів фінансової діяльності є зовнішньоекономічна. Фінансова діяльність підприємств, які функціонують в умовах вільного ринку та займаються зовнішньою торгівлею, має свою специфіку. Підприємства у сфері ЗЕД мають організувати свою фінансову роботу відповідно до сучасних вимог, що базуються на загальноприйнятих правилах світової торгівлі. Такі вимоги та правила передбачають чітке розуміння та ефективне застосування механізму проведення розрахунків та фінансування операцій експорту чи імпорту товарів та послуг [3, с. 1].

Все вищезазначене дозволяє говорити про доцільність створення на підприємства-суб'єктах ЗЕД окремого спеціального механізму, спрямованого на фінансове регулювання їхньої зовнішньоекономічної діяльності, і інтегрованого до управління як зовнішньоекономічною, так і фінансовою діяльністю. Такий механізм має базуватися на основних економічних законах, враховувати вплив та стан зовнішнього та внутрішнього середовища, включати принципи, завдання, функції та важелі регулювання.

Побудова механізму фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання вимагає врахування певних його особливостей, які можна виокремити виходячи з аналізу відповідної вітчизняної законодавчої бази та наукових досліджень з питань ЗЕД і фінансів підприємства. Серед таких особливостей наступні:

- ЗЕД суб'єктів господарювання являє собою мікрорівень в багаторівневій системі фінансового регулювання ЗЕД;

- ЗЕД суб'єктів господарювання є головним об'єктом фінансового регулювання, адже вона зазнає регулюючого впливу від суб'єктів макро- і мезорівня, якими є державні органи (на загальнодержавному та регіональному рівні) та суб'єкти недержавного регулювання (оператори організованих товарних, організованих фондових та регульованих грошових ринків, торговельні палати, асоціації, спілки та інші організації координаційного типу [1, ст. 7]);

- ЗЕД суб'єктів господарювання підлягає впливу держави, що є головним суб'єктом в системі фінансового регулювання ЗЕД на макрорівні та здійснює такий вплив шляхом застосування фінансових методів, інструментів і важелів;

- ЗЕД суб'єктів господарювання є залежною від чинників зовнішнього середовища прямого і непрямого впливу, включаючи фінансові аспекти цього впливу;

- фінансова складова має вагомий вплив на регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання;

- на рівні суб'єктів господарювання фінансовому регулюванню ЗЕД підлягають не лише фінансові відносини, що виникають при її здійсненні між економічними агентами, а ЗЕД в цілому як багатомірна система господарювання, включаючи всі її види;

- на рівні суб'єктів господарювання має місце їхня зворотна реакція на впливи регулювання, що становить основу фінансового саморегулювання ЗЕД [4, с. 6-7].

Зазначені особливості надають можливість запропонувати структуру механізму фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання. До цієї структури входить фінансове управління зовнішньоекономічною діяльністю суб'єкта господарювання, залежне від чинників зовнішнього середовища, що здійснюється за певними принципами і являє собою єдність цільової підсистеми, функціональної підсистеми, підсистеми забезпечення та керуючої підсистеми підприємства, функціонування яких в сукупності справляють регулюючий вплив на його зовнішньоекономічну діяльність за допомогою фінансових важелів (рис. 1).

Аналізуючи структуру наведеного механізму фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання можна виявити, що він одночасно є складовою частиною загального механізму управління підприємством, механізму управління ЗЕД, фінансового механізму підприємств і валютно-фінансового механізму ЗЕД.

Це обумовило склад *принципів* регулювання, серед яких як загальні (універсальні) принципи управління (керованість, плановість, адекватність, системність, безперервність розвитку, сумісність, адаптивність, відповідність, економічність), так і специфічні принципи фінансового управління на підприємстві (інтегрованість до загальної системи управління, комплексний характер формування управлінських рішень, динамізм, альтернативність розробки управлінських рішень, орієнтованість на стратегічні цілі підприємства).

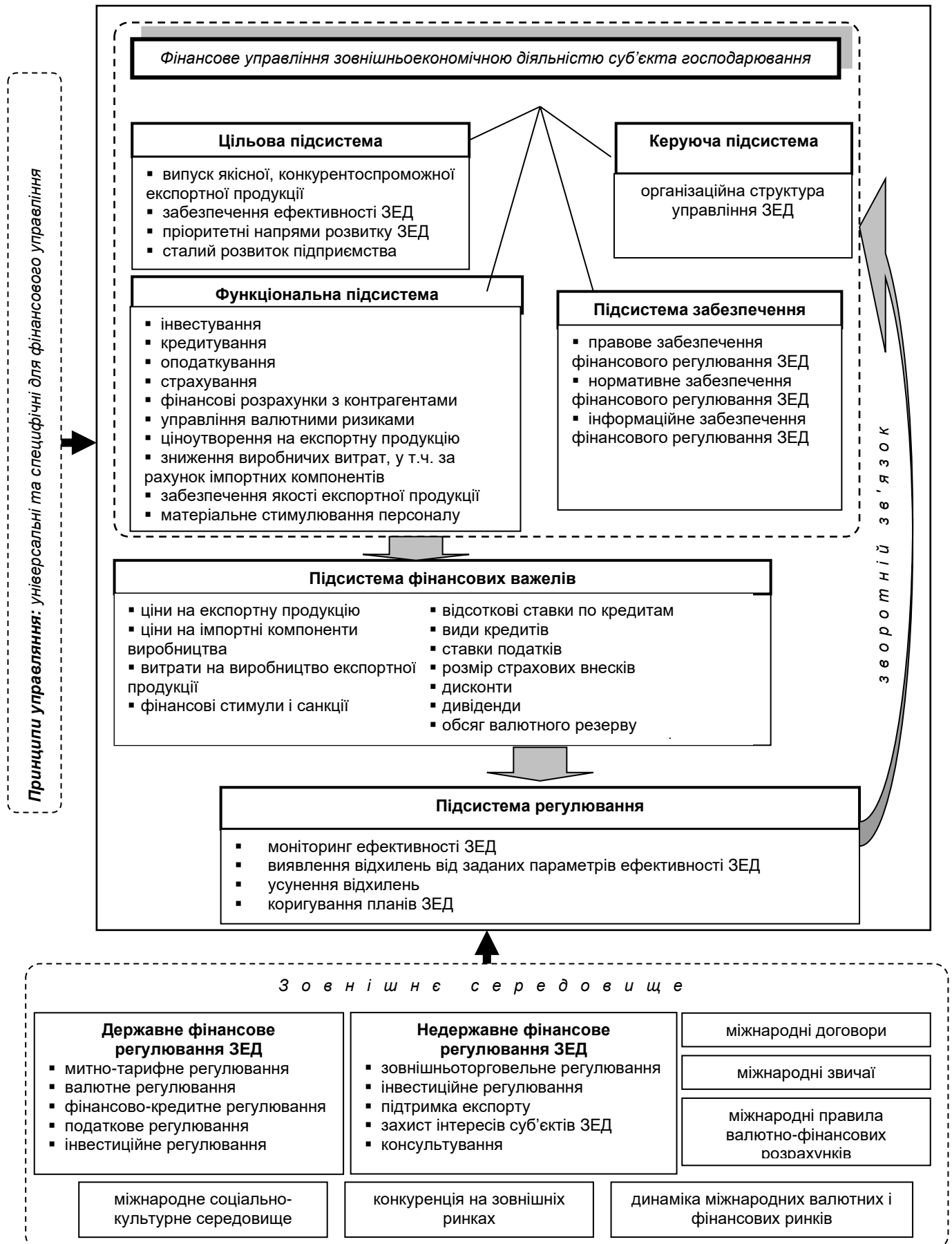


Рисунок 1. Механізм фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання

Джерело: авторська розробка

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

Цільова підсистема є сукупністю стратегічних і тактичних цілей функціонування підприємства. Відповідно до особливостей фінансового регулювання ЗЕД підприємств можна припустити, що такі цілі не окреслені суто фінансовою площиною, а мають характеризувати розвиток ЗЕД в цілому. В свою чергу, стратегія ЗЕД підприємства є також однією зі складових його загальної стратегії і є планом розвитку підприємства стосовно діяльності, пов'язаної з виходом на зовнішній ринок, завоюванням бажаної частки ринку, розширення та підтримання своїх позицій [5, с. 166]. При цьому слід зважити на те, що будь-яка ціль, пов'язана з господарською діяльністю, в тій чи іншій мірі має фінансовий вимір, що обумовлює значний вплив фінансової складової в процесах регулювання.

У *функціональній підсистемі* фінансового регулювання ЗЕД реалізуються специфічні напрями регулювання, пов'язані з фінансовим управлінням ЗЕД, що формуються також виходячи з визначених особливостей регулювання. Ця підсистема відображає як функції фінансових відносин між суб'єктами, що виникають при здійсненні ЗЕД, так і загальні виробничо-господарські і організаційно-економічні функції ЗЕД підприємств, де регулюванню підлягає фінансова складова. Відповідно, до напрямів регулювання належать: в першому випадку – інвестування, кредитування, оподаткування, страхування, фінансові розрахунки з контрагентами, управління валютними ризиками; в другому – ціноутворення на експортну продукцію, зниження виробничих витрат, у т.ч. за рахунок імпорتنих компонентів, забезпечення якості експортної продукції, матеріальне стимулювання персоналу.

Кожний напрям в свою чергу характеризується власною системою функції та завдань регулювання, та їх розподілом між персоналом, задіяним в ЗЕД.

Склад *підсистеми забезпечення* формується виходячи з необхідності забезпечення ефективного функціонування всієї системи фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання. До її компонентів входять правове, нормативне, інформаційне забезпечення ЗЕД.

З огляду на визначені особливості фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання, значну роль в структурі підсистеми забезпечення в механізмі регулювання відіграє правове забезпечення. В Україні таке забезпечення реалізується через сукупність загальних норм, що визначають загальні положення і напрями розвитку законодавства, та рівень спеціально-юридичних норм, спрямованих безпосередньо на регулювання зовнішньоекономічної діяльності [6, с. 11]. До системи національного зовнішньоекономічного законодавства, яка ґрунтується на Законі «Про зовнішньоекономічну діяльність», також належать Закони України, що регламентують застосування державою фінансових методів, інструментів і важелів регулювання ЗЕД підприємств. Це, зокрема:

- митно-тарифне регулювання: Закон України «Про митний тариф України», Митний кодекс України;
- валютне регулювання: Закон України «Про валюту і валютні операції»;
- фінансово-кредитне регулювання: Закон України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту»;
- інвестиційне регулювання: Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про режим іноземного інвестування»;
- податкове регулювання: Податковий кодекс України.

На відміну від діяльності на внутрішньому ринку, в процесі здійснення ЗЕД вагомий вплив на підприємство справляють чинники міжнародного зовнішнього середовища, тому частиною правового забезпечення фінансового регулювання ЗЕД є міжнародні нормативні акти [6, с. 14-20]. Серед них міжнародні договори в межах ООН, ГАТТ/СОР, ВМО, міжнародні багатосторонні договори в межах економічних блоків, а також торгівлі та інші економічні звичаї (Інкотермс, Уніфіковані звичаї та правила для документарних акредитивів, Міжнародні правила з інкасо).

Нормативну складову забезпечення фінансового механізму регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання становлять діючі на підприємстві інструкції, нормативи, норми, тарифні ставки, методичні вказівки та роз'яснення тощо.

Інформаційне забезпечення являє собою методи і засоби формування інформаційної бази для функціонування механізму фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання. В процесі інформаційного забезпечення здійснюється збір, аналіз та моніторинг показників, що необхідні для прийняття управлінських рішень щодо фінансових аспектів ЗЕД підприємства, а також встановлюються критерії оцінки. До фінансової інформації належить інформація про фінансовий стан закордонних контрагентів та конкурентів, ціни на світовому ринку, валютні курси, стан міжнародних фінансових ринків тощо. При реалізації інформаційного забезпечення важливо максимально застосовувати нові інформаційні технології і системи підтримки прийняття управлінських рішень.

Керуюча підсистема фінансового регулювання ЗЕД справляє вплив на інші його підсистеми і являє собою організаційну структуру, через підрозділи якої досягаються поставлені цілі. Вибір способів організації служби ЗЕД на підприємстві визначається, насамперед, його галузевою приналежністю, а форми організації залежать від багатьох факторів [5, с. 164]. Створення спеціальної служби ЗЕД є обґрунтованим у разі постійного характеру зовнішньоекономічних операцій і орієнтації на розширення ЗЕД. При цьому фінансові функції можуть повністю або частково реалізовуватися у відділі ЗЕД. У випадку епізодичного, нерегулярного характеру ЗЕД функції фінансового управління нею, у т.ч. фінансового регулювання, доцільно доручити фінансовій службі підприємства.

В межах керуючої підсистеми щодо ЗЕД реалізуються такі функції як стратегічне управління, тактичне і оперативне планування, розробка та реалізація фінансових рішень, що супроводжується процесами комунікації.

Підсистема фінансових важелів регулювання ЗЕД на рівні суб'єктів господарювання формується з врахуванням його принципів і пов'язана як з напрямками регулювання в рамках функціональної підсистеми, так і системою інструментів і важелів державного фінансового регулювання ЗЕД.

На використанні важелів ґрунтується управління будь-якими механізмами, адже вплив на дію фінансового механізму досягається за допомогою зміни положення того чи іншого важеля [7, с. 62]. Виходячи з проведених науковцями досліджень сутності фінансових важелів, їх можна розглядати як систему фінансових показників, що входять до складу фінансового механізму і впливають на діяльність підприємства. Фінансові важелі є регуляторами, через які система фінансово-економічних методів діє на ЗЕД як на об'єкт фінансового управління.

До системи фінансових важелів регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання можна віднести наступні: ціни на експортну продукцію, ціни на імпорتنі компоненти виробництва, витрати на виробництво експортної продукції, відсоткові ставки по кредитах, види кредитів, ставки податків, розмір страхових внесків, дисконти, дивіденди, обсяг валютного резерву, структура валютного портфелю, фінансові стимули і санкції. Кожен фінансово-економічний важіль має власну характеристику і виконує певну функцію [8]. Ці важелі є взаємопов'язаними і становлять цілісну систему понять і показників, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних відносин на підприємстві при здійсненні ЗЕД.

Безпосередньо *регулювання* в наведеному механізмі фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання реалізовано через сукупність елементів відповідної підсистеми (моніторинг ефективності ЗЕД, виявлення відхилень від заданих параметрів ефективності, усунення відхилень, коригування планів ЗЕД), яка відповідає власне сутності регулювання як функції управління. В структурі механізму регулювання така підсистема означає його вплив на фінансові ресурси підприємства, через який досягається стійкий стан фінансової системи при виникненні відхилень від заданих параметрів. На всіх етапах управління ЗЕД здійснюється моніторинг її ефективності, що являє собою систему збирання даних з метою оперативної діагностики стану об'єкта управління, його дослідження та оцінки у динаміці. Моніторинг передбачає аналіз та оцінку виконання управлінських заходів з точки зору відповідності плану управління та ступеня досягнення поставлених завдань [9, с. 121].

Наявність зворотного зв'язку, що являє собою різноманітну інформацію, яка надходить в результаті дії важелів фінансового регулювання ЗЕД до джерела прийняття рішень, дозволяє розробляти та запроваджувати заходи щодо усунення виявлених відхилень від параметрів, встановлених засобами нормативного забезпечення фінансового регулювання ЗЕД, а також стратегічного, оперативного і тактичного планування.

Для ефективного функціонування механізму фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання необхідно також враховувати вплив зовнішнього середовища. Ключову роль в цьому впливі, згідно з визначеними особливостями регулювання, справляє державне фінансове регулювання ЗЕД. Специфіка фінансового регулювання ЗЕД підприємства порівняно з діяльністю на внутрішньому ринку обумовлює вплив також і чинників міжнародного зовнішнього середовища, адже фінансові відносини виходять за межі національних економік. Так, елементи політико-правового середовища міжнародного бізнесу, зокрема міжнародні договори, звичаї, правила валютно-фінансових розрахунків є частиною правового забезпечення фінансового регулювання ЗЕД. Важливо також враховувати вплив міжнародного соціально-культурного середовища, стан конкуренції на зовнішніх ринках, динаміку міжнародних валютних і фінансових ринків тощо.

Висновки. Механізм фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання являє собою складну економічну систему. При його формуванні мають бути враховані особливості фінансового регулювання ЗЕД на рівні суб'єктів господарювання. Серед них визначаючими є те, що ЗЕД суб'єктів господарювання є об'єктом фінансового регулювання, який зазнає регулюючого впливу передусім від держави як головного суб'єкту в системі фінансового регулювання ЗЕД на макрорівні, та залежність від чинників зовнішнього середовища.

Структуру механізму фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання обумовлює його приналежність до загального механізму управління підприємством, механізму управління ЗЕД, фінансового механізму підприємств і валютно-фінансового механізму ЗЕД. До структури входять система фінансового управління зовнішньоекономічною діяльністю суб'єкта господарювання, що є сукупністю цільової, функціональної, підсистеми забезпечення та керуючої підсистем, а також підсистема фінансових важелів, через яку здійснюються вплив на ЗЕД, і підсистема безпосередньо регулювання. Такий механізм має базуватися на основних економічних законах, враховувати вплив та стан зовнішнього та внутрішнього середовища, включати принципи, завдання, функції та важелі регулювання.

Функціонування механізму фінансового регулювання ЗЕД на рівні суб'єктів господарювання має велике значення в умовах ринкових відносин та відкритості національної економіки. Поряд із ключовою роллю державного фінансового регулювання, менеджмент підприємств має приймати і впроваджувати самостійні рішення, розробляти власні системи фінансового регулювання ЗЕД на корпоративному рівні. При цьому при реалізації фінансового саморегулювання ЗЕД на підприємстві важливо досягти повної узгодженості з її державним фінансовим регулюванням.

Список використаних джерел

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 №959-ХІІ (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 29, ст. 377). Редакція від 01.08.2021, підстава 1591-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення 29.11.2021).

2. *Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144). Редакція від 19.12.2021, підстава 1887-IX.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 29.11.2021).
3. *Басюк Т.П. Організація розрахунків і фінансування зовнішньоекономічних операцій.* URL: http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1368/1/Basyuk_Satti_FinRozr.pdf (дата звернення 03.12.2021).
4. *Васюренко В.О. Фінансове регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання: автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.00.08; Укр. акад. банк. справи Нац. банку України. Суми, 2010. 20 с.*
5. *Ганін В. І., Борох С. В. Стратегічні аспекти управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Економічний аналіз. 2018. №3, т. 28. С. 162-169.* URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1562/6565656665> (дата звернення 03.12.2021).
6. *Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2021. 164 с.* URL: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/4610/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%97%D0%95%D0%94%20.pdf> (дата звернення 03.12.2021).
7. *Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2005. 240 с.*
8. *Финансовый механизм. Центр управления финансами Center-YF.* URL: <https://center-yf.ru/data/economy/Finansovyi-mehanizm.php> (дата звернення 29.11.2021).
9. *Шеремета К. Ю. Механизм финансового обеспечения внешнеэкономической деятельности промышленных предприятий. Проблемы современной экономики. 2013. №2 (46). С. 119-121.* URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mehanizm-finansovogo-obespecheniya-vneshneekonomicheskoy-deyatelnosti-promyshlennyh-predpriyatij> (дата звернення 03.12.2021).

References

1. *On Foreign Economic Activities. Law of Ukraine No. 959-XII on 16.04.1991.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
2. *The Commercial Code of Ukraine. Law of Ukraine No. 436-IV on 16.01.2003.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. *Basiuk T. P. Orhanizatsiia rozrakhunkiv i finansuvannia zovnishnoekonomichnykh operatsii [Organization of settlements and financing foreign economic operations].* URL: http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1368/1/Basyuk_Satti_FinRozr.pdf
4. *Vasiurenko V. O. (2010). Finansove rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti sub'iektiv hospodariuvannia [Financial regulation of foreign economic activity of economic entities]. Candidate thesis abstract: 08.00.08. Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine. Sumy, 20 p.*
5. *Hanin V. I., Borokh S. V. (2018). Stratehichni aspekty upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu pidpriemstva [Strategic aspects of the management of foreign and economic activity of the enterprise]. Ekonomichnyy analiz – Economic Analysis, 3/28. 162-169.* URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/1562/6565656665>
6. *Pravove rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti [Legal regulation of foreign economic activity]: textbook. Dnipro : Universtyet mytnoi spravy ta finansiv, 2021. 164 p.* URL: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/4610/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%97%D0%95%D0%94%20.pdf>
7. *Oparin V. M. (2005). Finansy (Zahalna teoriia) [Finance (General Theory)]. Kyiv: Kyiv National Economic University, 240 p.*
8. *Financial mechanism. Center for Financial Management Center-YF.* URL: <https://center-yf.ru/data/economy/Finansovyi-mehanizm.php>
9. *Sheremeta K. Yu. (2013). Mekhanizm finansovogo obespecheniya vneshneekonomicheskoy deyatelnosti promyshlennyh predpriyatij [The mechanism of financial support of foreign economic activity of industrial enterprises]. Problemy sovremennoj ekonomiki – Problems of the Modern Economy, 2 (46). 119-121.* URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mehanizm-finansovogo-obespecheniya-vneshneekonomicheskoy-deyatelnosti-promyshlennyh-predpriyatij>

ДАНИ ПРО АВТОРА

Рибаківа Тетяна Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська обл., 08401, Україна
e-mail: taryb@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2057-9550
Researcher ID: R-7457-2017

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Рыбакова Татьяна Александровна, кандидат экономических наук, доцент кафедры
экономики Университет Григория Сковороды в Переяславе
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав, Киевская обл., 08401, Украина
e-mail: taryb@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Tetiana Rybakova, Ph.D. in Economics, Associate Professor in the Department of Economics
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav, Ukraine, 08401
e-mail: taryb@ukr.net

Подано до редакції 01.12.2021
Прийнято до друку 18.12.2021

УДК 336.226.322(477)

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-51-136-140>

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ

Слюсар С. Т.

Предметом дослідження є податок на додану вартість.

Метою статті є механізм функціонування ПДВ в Україні та розробка пропозицій щодо його адміністрування з урахуванням інтеграційних процесів в Україні.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, а саме: системний підхід, структурування, аналіз і синтез.

Результати роботи. На сьогодні в Україні однією з основних економічних проблем є вдосконалення податкової системи загалом і системи оподаткування зокрема. Удосконалення оподаткування податком на додану вартість як складової системи оподаткування є важливим практичним завданням та однією з актуальних загальноекономічних проблем, що потребує вирішення. Питання удосконалення відшкодування ПДВ, підвищення рівня його ефективності, погашення заборгованості з відшкодування і запобігання її виникнення у майбутньому – пріоритетні в розробленнях науковців та в практичній діяльності органів ДПС. Податок на додану вартість є одним із найбільш суперечливих податків, тому через наявність істотних проблем при його справлянні, може перетворитися з бюджетотвірного в бюджетовитратний [1]. Актуальність питання щодо сплати ПДВ потребує подальшого глибокого аналізу, враховуючи економічну ситуацію країни, сучасний стан і специфіку функціонування податкової системи.

Галузь застосування результатів: Міністерство фінансів України, Верховна Рада України, органи місцевого самоврядування, територіальні громади.

Висновки. Податок на додану вартість є одним з найбільших джерел доходів державного бюджету країни. Основною проблемою адміністрування ПДВ стало подальше проведення експерименту із змінами в податковому законодавстві. Україна на сучасному етапі розвитку потребує вжиття додаткових законодавчих та адміністративних заходів, спрямованих на удосконалення справляння, податку.

Ключові слова: податок на додану вартість, механізм, фіскальна ефективність, оподаткування, гармонізація податкової політики.

НАЛОГ НА ДОБАВЛЕННУЮ СТОИМОСТЬ И ЕГО МЕСТО В СИСТЕМЕ КОСВЕННЫХ НАЛОГОВ

Слюсар С. Т.

Предметом исследования является налог на добавленную стоимость.

Целью статьи является механизм функционирования НДС в Украине и разработка предложений по его администрированию с учетом интеграционных процессов в Украине.

Методологической основой исследования являются общенаучные и специальные методы научного познания, а именно: системный подход, структурирование, анализ и синтез.

Результаты работы. На сегодняшний день в Украине одной из основных экономических проблем является совершенствование налоговой системы в целом и системы налогообложения в частности. Совершенствование налогообложения налогом на добавленную стоимость как составляющей системы налогообложения является важной практической задачей и одной из актуальных общеэкономических проблем, требующих решения. Вопросы усовершенствования возмещения НДС, повышения уровня его эффективности, погашения задолженности по возмещению и предотвращения ее возникновения в будущем – приоритетны в разработках ученых и практической деятельности органов ГНС. Налог на добавленную стоимость является одним из наиболее противоречивых налогов, поэтому из-за наличия существенных проблем при его взимании может превратиться из бюджетообразующего в бюджетозатратный [1]. Актуальность вопроса об уплате НДС требует дальнейшего глубокого анализа, учитывая экономическую ситуацию страны, современное состояние и специфику функционирования налоговой системы.

Область применения результатов: Министерство финансов Украины, Верховная Рада Украины, органы местного самоуправления, территориальные общины.

Выводы. Налог на добавленную стоимость является одним из самых больших источников доходов государственного бюджета страны. Основной проблемой администрирования НДС явилось дальнейшее проведение эксперимента с изменениями в налоговом законодательстве. Украина на